

Poznań, 5 października 2020r.

Prof. dr hab. Maciej Gutowski

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

**Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Michała Rządковского
pt. „Zakres podmiotowy zapisu na sąd polubowny”, Warszawa 2020, ss. 346,
przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Bogudara Kordasiewicza**

I. Wybór tematu, konstrukcja pracy, metody badawcze

Recenzowana rozprawa doktorska została opracowana na tle koncepcji wypracowanych w praktyce arbitrażu międzynarodowego oraz poglądów wyrażanych w polskim orzecznictwie i piśmiennictwie. Głównym przedmiotem badań jest kwestia granic podmiotowych umowy o arbitraż oraz rozszerzonej skuteczności zapisu na sąd polubowny względem niesygnatariuszy. Zagadnienie podniesione w tytule rozprawy jest wprawdzie poddawane szerokim analizom i opracowaniom badawczym przez teoretyków i praktyków międzynarodowego arbitrażu handlowego, jednakowoż autor recenzowanej rozprawy skupił się na poczynieniu pogłębionych rozważań prawnoporównawczych również na ich podstawie oraz na wykorzystaniu zagranicznych i wyciągnięciu wniosków dla potrzeb polskiego porządku prawnego.

Dodatkowo, od jakiegoś czasu można zaobserwować w naszym kraju wzrost zainteresowania ze strony przedsiębiorców polubownym rozwiązywaniem sporów, co sprawia, że analiza i stosowanie przepisów regulujących umowę o arbitrażu oraz skuteczność zapisu na sąd polubowny, są nie tylko istotnymi problemami naukowymi (co trafnie podkreślił

doktorant), ale także mają ważki walor praktyczny. Powyższe względy uzasadniają trafność decyzji o wyborze tematu recenzowanej rozprawy doktorskiej.

Praca składa się z pięciu rozdziałów, tj. zagadnienia wstępne, rozszerzenie skuteczności zapisu na sąd polubowny w ujęciu prawnoporównawczym, procesowa realizacja uprawnień nie-sygnatariuszy w ujęciu prawnoporównawczym, rozszerzenie skuteczności zapisu na sąd polubowny – perspektywa polska, procesowe aspekty rozszerzenia skuteczności zapisu na sąd polubowny – perspektywa polska. Konstrukcja pracy została starannie przemyślana, analiza zagadnień w następujących po sobie rozdziałach oraz w punktach poszczególnych rozdziałów jest logiczną konsekwencją wcześniejszych rozważań. Problematyka poruszana w poszczególnych rozdziałach znajduje odzwierciedlenie w ich tytułach, których sekwencja jest podporządkowana tematowi opracowania.

Autor słusznie, w pierwszym rozdziale, zaczął swe rozważania od charakterystyki arbitrażu jako metody rozwiązywania sporów oraz wyjaśnienia kwestii pojęciowych i terminologicznych dotyczących natury arbitrażu i zapisu na sąd polubowny, by następnie opisać wszystkie te zagadnienia. Cel badawczy pracy został jasno przedstawiony we Wstępie. Dokonując analizy konwencji międzynarodowych, obowiązujących regulacji prawnych zarówno polskich, jak i zagranicznych, stanowisk wyrażanych przez przedstawicieli doktryny dotyczących międzynarodowego arbitrażu, doktorant podjął próbę kompleksowego zbadania zagadnienia zapisu na sąd polubowny i jego charakteru, jak również wskazał na problemy dotyczące wymagań formalnych sporządzenia zapisu i prawa właściwego dla klauzuli arbitrażowej.

W drugim rozdziale doktorant skupił się na omówieniu koncepcji rozszerzonej skuteczności zapisu na sąd polubowny, które przedstawił na bazie zarówno zagranicznego piśmiennictwa, jak i orzecznictwa sądów państwowych i polubownych. Autor opisał nie tylko cele, jakie ww. instytucja ma zrealizować, ale także wskazał przypadki praktyczne obrazujące sytuacje rozszerzenia zakresu podmiotowego umowy arbitrażowej.

Z kolei, rozdział trzeci dotyczy kwestii procesowych realizacji uprawnień niesygnatariuszy. Doktorant przedstawił możliwe potencjalne role procesowe osoby trzeciej w sytuacji, gdy następuje włączenie jej do procesu pomimo, że nie z perspektywy zapisu na sąd polubowny ma ona status niesygnatariusza. O jej uwikłaniu w spór arbitrażowy decydują natomiast uwarunkowania wynikające z wielopodmiotowości stosunku prawnego lub złożoności stosunków prawnych wzajemnie powiązanych, następstwa prawnego, *pactum in fauorem tertii*, struktury holdingowej lub mechanizmu *piercing the corporate veil*. Analizę tego zagadnienia wzbogacono o regulaminy arbitrażowe wybranych przez autora instytucji arbitrażowych, a także o przepisy normujące tę materię w poszczególnych ustawodawstwach.

Rozdziały czwarty i piąty doktorant przeznaczył na wykorzystanie rozważań poczynionych odpowiednio w rozdziałach drugim i trzecim do problemów dostrzeżonych na gruncie polskiego systemu prawnego. W tym zakresie dysertacja wychodząc z analizy prawno-porównawczej, w kontekście rozwiązań przyjmowanych w zagranicznym piśmiennictwie i orzecznictwie, podejmuje próbę przedstawienia omawianych zagadnień w ujęciu polskim.

Pod względem warsztatowym oceniana rozprawa nie tylko spełnia kryteria pracy doktorskiej, ale może być ona przedstawiana jako przykład opracowania, które cechuje wysoki stopień staranności i rzetelności. Na takim samym poziomie utrzymana jest merytoryczna warstwa pracy, w szczególności sposób przedstawiania problemów badawczych, ich wyjaśniania, rzeczowość argumentacji, stosowanie przyjętych w teorii prawa reguł wykładni. Materiał źródłowy (normatywny, orzeczniczy i doktrynalny) jest bardzo obszerny, a sposób jego przywoływania odpowiada standardom przyjętym w opracowaniach naukowych.

Na wyróżnienie zasługuje bardzo dobry i przejrzysty język, jakim posługuje się doktorant, który sprawia, że lektura pracy nie tylko nie jest uciążliwa, ale wręcz przyjemna i zachęcająca do śledzenia toku wywodów autora. Żaden fragment pracy nie wymaga kilkukrotnej lektury dla zrozumienia sensu wypowiedzi, co świadczy o bardzo dobrym wyrobieniu pisarskim. Ponadto, lektura pracy pozwala stwierdzić, że doktorant legitymuje się

rozległą wiedzą prawniczą zarówno teoretycznoprawną, jak i z zakresu prawa administracyjnego. Opracowanie tematu pracy wymagało od autora egzegezy nie tylko tekstów prawnych, normujących tematykę zapisu na sąd polubowny, ale także regulaminów arbitrażowych czy konwencji międzynarodowych oraz zrozumienia zasad arbitrażu międzynarodowego, jego specyfiki i złożoności.

II. Główna teza rozprawy oraz niektóre tezy szczegółowe

Podstawowy problem badawczy recenzowanej rozprawy został wyrażony w tytule pracy. Sprowadza się on do analizy dwóch głównych celów badawczych, tj. do analizy tych sytuacji, które na podstawie prawa polskiego mogą powodować rozszerzenie zakresu podmiotowego umowy o arbitraż względem innych osób niż podmioty, które taką umowę podpisały oraz do zbadania, czy funkcjonujące w praktyce międzynarodowego arbitrażu handlowego lub w innych porządkach prawnych koncepcje rozszerzonej skuteczności zapisu na sąd polubowny mogą znaleźć zastosowanie w Polsce przy obecnym stanie prawnym. Powyższe kwestie zostały przedstawione w pracy w sposób właściwy.

W efekcie prowadzonych analiz autor sformułował generalną tezę, że zapis na sąd polubowny w polskiej przestrzeni prawnej funkcjonuje na zasadach mających powszechny i aprobowany w praktyce międzynarodowej charakter – jest skuteczny wobec następców prawnych zarówno pod tytułem ogólnym, jak i szczególnym, a także podmiotów trzecich, które wytaczając powództwo na rzecz jednej ze stron umowy podstawowej, związane są treścią zapisu (s. 318 rozprawy).

Dowodząc trafności głównej tezy badawczej pracy, doktorant sformułował wiele interesujących tez szczegółowych, które zasługują na podkreślenie.

1. Za interesujący problem badawczy należy uznać ocenę pozycji prawnej sukcesora umowy o arbitraż – źródłem związania sukcesora jest jego dorozumiane oświadczenie o związaniu się zapisem na sąd polubowny, zawierające się w jego oświadczeniu o wejściu w prawa z kontraktu głównego. Klauzula arbitrażowa jest postanowieniem umownym, na które następca wyraża zgodę wstępując do sprawy. Sukcesor może się uwolnić od związania umową arbitrażową jedynie w nadzwyczajnych okolicznościach, natomiast już po wystąpieniu zdarzenia skutkującego następstwem prawnym zarówno następca, jak i poprzednik prawny będą w takim samym stopniu związani zapisem względem drugiej strony umowy (s. 131 rozprawy).
2. Autor słusznie wskazuje, że sąd podczas badania dopuszczalności drogi sądowej przy ocenie zakresu podmiotowego umowy o arbitraż powinien poprzestać na ustaleniu, czy istnieje zapis na sąd polubowny i czy roszczenie procesowe poprzednika prawnego lub następcy prawnego wchodzi w zakres tego zapisu. Kolejno, zaznacza, że na tym etapie postępowania sąd nie może oceniać ważności umowy podstawowej, ani ważności cesji wierzytelności, gdyż to już należy do meritum sporu (s. 192, 224 rozprawy). Te kwestie są zresztą powszechnie aprobowane w doktrynie i orzecznictwie sądów arbitrażowych.
3. Doktorant wskazał, że co do zasady odpowiedzialność solidarna za zobowiązanie wynikające z umowy, w której znajduje się klauzula arbitrażowa, nie stanowi samoistnej przesłanki rozszerzenia zakresu podmiotowego zapisu względem współdłużników solidarnych, którzy umowy nie zawarli (s. 141 rozprawy), jednak słusznie przyjmuje odmienne założenie co do poręczycieli (s. 271 rozprawy) i współników spółki jawnej (s. 266 rozprawy). To stwierdzenie jest oczywiście słuszne.
4. Istotną kwestią poruszoną w rozprawie doktorskiej jest możliwość zawarcia zapisu na sąd polubowny przez odesłanie, tj. powołanie się przez strony w umowie na inny dokument, w którym znajduje się zapis na sąd polubowny. Doktorant poczynił w tym kierunku badania porównawcze w zakresie porządków prawnych, w których oparto regulacje arbitrażowe na Ustawie Modelowej UNCITRAL oraz tych, w których tego nie uczyniono (s. 148, 275 rozprawy). W Polsce na podstawie art. 1162 § 2 k.p.c. zawarcie umowy o arbitraż w ww. sposób wymaga, aby strony w umowie wyraźnie

powołały się na inny dokument, w którym jest klauzula arbitrażowa, w taki sposób aby klauzula stała się częścią składową umowy. Autor uważa, że dla skutecznego inkorporowania do umowy stron klauzuli arbitrażowej znajdującej się w innym dokumencie, należałoby wprost w umowie powołać się na zapis na sąd polubowny.

5. Jednym z trudniejszych problemów badawczych podjętych w pracy jest próba wyjaśnienia przez doktoranta zasadności proponowanych w piśmiennictwie rozwiązań co do statusu nie-sygnatariuszy (doktorant nie w pełni przekonująco określa to zagadnienie mianem „luki”). Przedmiotowe rozważania stają się tym bardziej istotne z uwagi na rosnące zapotrzebowanie obrotu handlowego w zakresie możliwości polubownego rozwiązywania sporów. Potrzeby te wzrastają zwłaszcza w tych krajach, w których obserwować można ograniczoną wydolność wymiaru sprawiedliwości. Poruszono także kwestię oceny stanu prawnego obowiązującego po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego co do związania zapisem na sąd polubowny. Doktorant przyjął, że członkowie organów są związani zapisem od momentu objęcia przez nich swoich funkcji (co do zastawników i użytkowników udziałów; także w przypadku *actio pro socio* wspólnicy wytaczający powództwo na rzecz spółki byłiby związani zawartą przez spółkę umową arbitrażową). Ponadto, autor dysertacji poczynił rozważania dotyczące możliwości rozszerzenia skuteczności umowy o arbitraż, tj. dorozumiane pełnomocnictwo, koncepcję nadużycia prawa lub osobowości prawnej spółki zależnej, *venire contra factum proprium*, odpowiedzialność przebijającą i doktrynę grupy spółek, które miałyby stanowić próbę implementacji do polskiego porządku prawnego odpowiednio koncepcji stosunku agencyjnego, odpowiedzialności przebijającej, *estoppelu* czy konceptu grupy spółek jako podstaw rozszerzenia zakresu podmiotowego umowy o arbitraż, tj.:

- a. doktorant postuluje potrzebę rozwiązania problemu braku możliwości rozszerzenia skuteczności umowy arbitrażowej ze względu na koncepcję nadużycia prawa z art. 5 k.c. [występują trzy potencjalne podstawy rozszerzenia skuteczności umowy o arbitraż na podstawie art. 5 k.c.: nadużycie prawa podmiotowego, nadużycie osobowości prawnej (nadużycie formy prawnej) oraz

- venire contra factum proprium*], tak aby w polskim systemie prawnym zapewnić uczestnikom obrotu środki ochrony prawnej równoważne do tych, które występują w innych jurysdykcjach (s. 278, 281 rozprawy);
- b. zastosowanie koncepcji odpowiedzialności przebijającej względem wspólników spółki kapitałowej w oparciu o przepisy o odpowiedzialności deliktowej zdaniem autora nie spowoduje rozszerzenia zakresu klauzuli arbitrażowej wobec wspólników, ponieważ odpowiedzialność deliktowa nie może być podstawą do rozszerzenia skuteczności zapisu na sąd polubowny ze względu na kontraktową naturę arbitrażu (s. 324, 278 rozprawy);
 - c. autor opowiada się za koncepcją, iż doktryna *venire contra factum proprium* nie może stanowić podstawy do związania umową o arbitraż; na poparcie swojego stanowiska powołuje m.in. stosowne przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, tj. art. 1162 § 1 oraz § 2 k.p.c., które nie przewidują zawarcia umowy o arbitraż w sposób konkludentny, co sprawia, że zawarcie umowy podstawowej w trybie art. 69 k.c. w ramach przedmiotowej koncepcji nie spowoduje dojścia do skutku umowy arbitrażowej (s. 323, 284, 286 rozprawy);
 - d. doktorant poddał także analizie możliwość zastosowania doktryny grupy spółek (tj. spółki należące do grupy spółek mogą być związane umową o arbitraż, zawartą przez inną spółkę z grupy, nawet jeśli same jej nie zawarły) w prawie polskim, tj. odniósł się do reguł wykładni z art. 65 k.c. w celu ustalenia rzeczywistych intencji stron, w przypadku jej odmienności od treści zawartej umowy; rzeczowo uzasadniając swoje stanowisko doktorant stwierdza, że jeżeli z treści pisemnej umowy podstawowej jednoznacznie wynika, jaka jest konfiguracja podmiotowa umowy, ustalenie innej jej treści w drodze wykładni pozajęzykowej nie jest możliwe, co z kolei nie powinno przekreślać całkowicie dopuszczalności zastosowania w prawie polskim doktryny grupy spółek (s. 286, 288 rozprawy);
 - e. badania przeprowadzone przez doktoranta na gruncie recenzowanej rozprawy doprowadziły do wniosku, że rozszerzenie skuteczności umowy o arbitraż

w drodze dorozumianego pełnomocnictwa nie jest możliwe w polskim porządku prawnym, tj. przeniesienie do prawa polskiego rozwiązania anglosaskiej instytucji *agency*, nie wpasowywałaby się w nasz system prawny, co jednak nie wyklucza udzielenia pełnomocnictwa do zawarcia umowy o arbitraż w sposób dorozumiany (s. 290 rozprawy).

III. Strona formalna rozprawy

Pod względem formalnym recenzowana praca odpowiada przyjętym standardom. Autor dobrze opanował technikę pisania pracy naukowej. Praca jest dobrze uargumentowana, właściwie przedstawione autorskie spostrzeżenia, wnioski własne, wykraczające poza przedstawienie wniosków z przeprowadzonych analiz, umiejętnie wykorzystano analizę zagranicznych źródeł i opracowań. Jak już zresztą wcześniej wskazałem, praca opiera się na obszernym i prawidłowo udokumentowanym materiale źródłowym. W tym zakresie znalazłem jedynie niewielkie uchybienia, drobne i niewpływające w żaden sposób na pozytywną ocenę recenzowanej rozprawy. Pozwalam sobie je wskazać wyłącznie dlatego, że można je poprawić w toku publikacji pracy, do której gorąco zachęcam. Przykładowo, niekiedy autor powołując źródła orzecznicze autor podaje w przypisach miejsca ich publikacji pomimo, że taka możliwość istnieje (np. s. 15 rozprawy – przypis nr 65; s. 289 rozprawy – przypis nr 1842 i n.). Kolejna uwaga dotyczy sposobu przywoływania przez autora źródeł normatywnych, tj. przy ich wskazywaniu należałoby podać ostatnie źródło zawierające tekst jednolity aktu prawnego, a nie źródło pierwszej publikacji tego aktu (uwaga ta dotyczy zasadniczej części pracy, jak również bibliografii).

IV. Konkluzje

Uwzględniając przedstawioną we wcześniejszej części recenzji pozytywną ocenę pracy, stoję na stanowisku, że recenzowana rozprawa doktorska Pana mgr. Michała Rządzkowskiego pt. „Zakres podmiotowy zapisu na sąd polubowny” stanowi udaną autorską propozycję rozwiązania doniosłego praktycznie i trudnego problemu naukowego.

Pan mgr Michał Rządzkowski wykazał się dobrą znajomością analizowanych instytucji prawnych oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Uważam, że przedłożona dysertacja spełnia warunki do uzyskania stopnia doktora przewidziane ustawą z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 85) i wnoszę o przeprowadzenie dalszych kroków w postępowaniu zmierzającym do nadania stopnia naukowego doktora.

Prof. dr hab. Maciej Gutowski

Prof. dr hab. Maciej Gutowski

adwokat